

СУСПІЛЬСТВО

Зруйнований, але не знищений: як вивезені з окупації цифрові копії продовжують історію Маріупольського краєзнавчого музею

06 липня 2023, 06:45 [Юлія Рацибарська](#)

Виставка оцифрованих експонатів Маріупольського краєзнавчого музею. Дніпро, 2023 рік

Фаховий історик Олександр Горе 20 років свого життя віддав Маріупольському краєзнавчому музею. Закладу, якого вже фізично не існує: будівлі всіх трьох корпусів музею розбиті, доля 60 тисяч експонатів – невідома. А тих, що відома – теж невтішна, згадки про них спливають у прокремлівських медіа, а отже – цінні речі розкрадені.

Організованої евакуації музеїв із міста не було, отож чимало експонатів, які належали закладові, припускають, просто згоріли. Зараз співробітники Маріупольського музею намагаються працювати в екзилі – відтворити колекцію бодай у цифровому вигляді. І вже навіть організували виставку відтворених копій у Дніпрі, символічно назвавши її «Зруйнована, але не знищена». Краєзнавчий був найстаршим та найбагатшим музеєм Донеччини.

«Мови про евакуацію музею не було»

Олександр Горе зараз є тимчасовим виконувачем обов'язків директора Маріупольського краєзнавчого музею. Нині він мешкає в Одесі.

24 лютого 2022 року врізалось в пам'ять назавжди, розповів він проєкту [«Ти як?»](#) на Радіо Свобода.

**“ Я був налаштований
песимістично, колеги ж
вірили, що нічого
серйозного не буде**

Почувши перші вибухи, каже Горе, маріупольці зрозуміли, що це – війна, але в масштаби вірити не хотілося. Той день він з колегами-музейниками провів на роботі. Централізованої евакуації ні експонатів, ні співробітників не оголошували, тож фахівці просто демонтували експозицію й переносили артефакти.

«Експонати перенесли в більш захищене місце: не до підвалу, а до фондів, на першому поверсі, бо вважали, що там кращих захист. Другий поверх, половина експозиції у нас – це була природа краю: опудала риб, птахів, тварин, ентомологічні колекції, палеонтологія – демонтували частинами або навіть зі стендами. Робили все якомога швидше й переносили до фондів. Я був налаштований песимістично, колеги ж вірили, що нічого серйозного не буде. На всяк випадок нам роздали трудові книжки», – розказує Олександр Горе.

Будинок Художнього музею ім. А. І. Куїнджі. 2010 р.

Юлія Рацібарська (RFE/RL)

Художній музей (філія Маріупольського краєзнавчого музею) до війни

“ Централізованої евакуації ні експонатів, ні співробітників не оголошували

Олександр Горе, керівник
маріупольського музею

Те саме робили співробітники й двох філій музею, розташованих у корпусах поруч – музею побуту та художнього музею імені Куїнджі.

*«Картини про всяк випадок спустили у підвал. Там була реставраційна майстерня й зала фондів. І завідувачка якраз сховала там картини Куїнджі – усі три оригінали. Це три невеликі роботи. Там також були роботи його сучасників – **Айвазовського, Шишкіна, Боголюбського, Калмикова**. Ці роботи залишилися. Художній музей потім дуже постраждав від обстрілів – і вікна, і стіни, і дах...», – розкажує т. в. о. директора.*

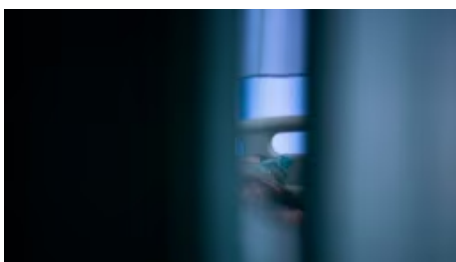
Виставка оцифрованих експонатів Маріупольського краєзнавчого музею, Дніпро, 2023 рік

На роботу до музею, каже Олександр Горе, співробітники більше не вийшли. Вже наступного дня, 25-го лютого, російські війська з «Градів» обстріляли район, де він жив.

“ Вогонь гасили останніми запасами води

Родина була змушена зібрати сякі-такі речі й переїхати до знайомих у центр. Обстріли частішали, а потім розпочалося найстрашніше – авіабомбардування. Більш як місяць вони зі друзями прожили в бомбосховищі.

Одна з бомб, каже чоловік, впала поблизу його під'їзду, іншого разу – снаряд влучив в один із горішніх поверхів, зайнялася пожежа – вогонь люди гасили останніми запасами води.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

«Нам дали шанс на життя». Матері-біженки про лікування онкохворих дітей в Італії

Як виглядав музей у березні 2022-го

Одного разу Олександр пішов подивитися, що сталося з рідним музеєм. Вже у березні головний корпус був пошкоджений, пізніше по ньому та по двох інших корпусах іще були удари.

«Вікна на фасадній частині були вже побиті, питав у людей, що та як, але до самої будівлі не заходив. Мови про евакуацію музею не було. А куди евакуюватися?... Та й процес це тривалий, з досвіду інших музеїв – кілька місяців, потрібні були упаковочні матеріали й робочі руки, нічого цього в нас не було. У нас уже самих не було можливості виїхати», – каже музейник.

Зруйнований музей, весна 2022 року

З його слів, історичну цінність мають не лише експонати, а й самі сторічні будівлі музею, які «прошило» ударами.

Чи всі експонати втрачені, каже фахівець, достеменно невідомо. Інформація про деякі з них є тільки в окупантів.

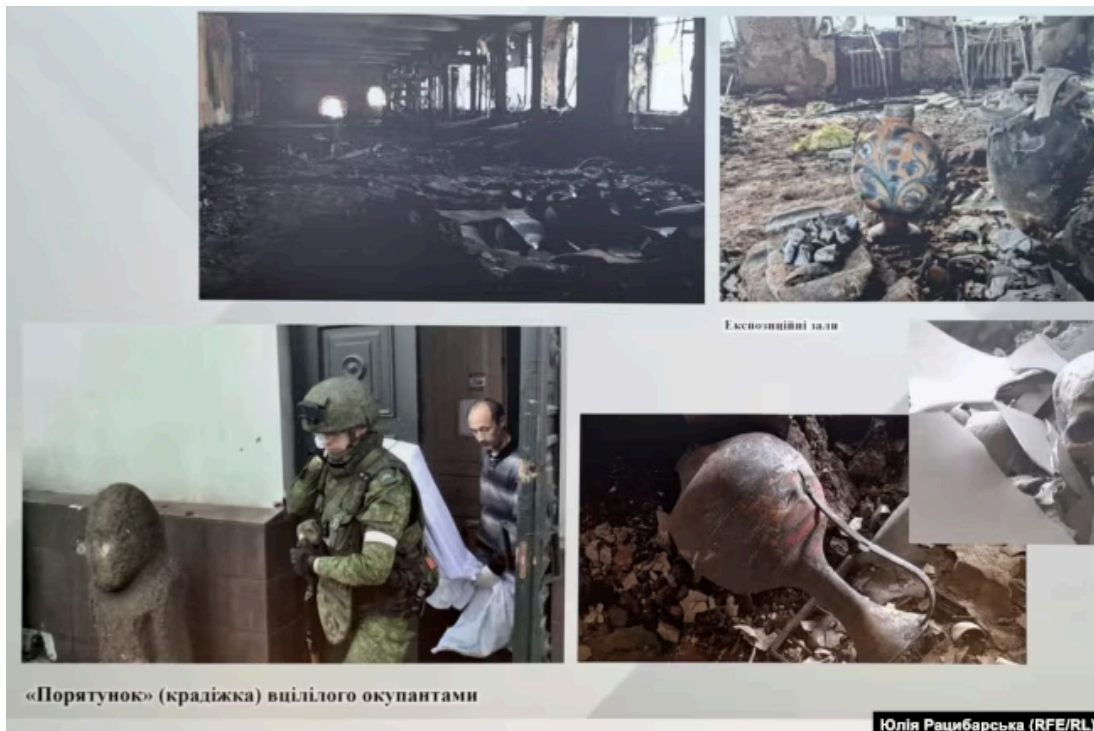
Горе сподівається, що вціліли експонати бодай з підвалів та бібліотеки. Олександр впізнавав окремі речі у сюжетах російського телебачення – там говорилося, що артефакти краєзнавчого потрапили до окупованого Донецька.

З того боку озвучувалися різні цифри – і 90% згорілих фондів, і 95%, але перевірити ці дані ми не можемо

Олександр Горе, керівник
маріупольського музею

«Є вцілілі фрагменти: та ж археологія, палеонтологія, деякі скам'янілості вціліли. Як розповідають, дещо на згарищі й досі відкопують. Але було і мародерство – я бачив це на відео, окупанти показували зламани сейфи... З того боку озвучувалися різні цифри – і 90% згорілих фондів, і 95%, але перевірити ці дані ми не можемо.

Вони казали, що вивезли до Донецька близько двох тисяч експонатів. Вивезли й частину бібліотеки з краєзнавчого музею – частина вціліла, бо прильоти були вище. Кілька кабінетів співробітників вціліло, мій якраз вцілів, а там була техніка – покрали. Картини Куїнджі теж відвезли до Донецька. По суті – вкрали. Далі що з ними – невідомо», – говорить фахівець.

Як обкрадали музей окупанти

Краєзнавчий музей у Маріуполі вже бачив війну. Під час Другої світової заклад вцілів. Він працював навіть під час окупації. Нацисти, відступаючи з міста у вересні 1943-го, палили багато будинків, але цю будівлю не зачепили. На відміну від російської армії, німецькі окупанти нічого з музею не вивезли, каже Олександр Горе.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Відібрання дітей у Європі, повернення інтернатів в Україну та потреби переселенців. Інтерв'ю з представницею омбудсмена Суисловою

Вивіз оцифровані копії експонатів через окуповані території

У середині квітня Олександр з родиною і знайомими вдалося виїхати з Маріуполя. Добиратися довелося самотужки, без жодних гарантій безпеки – на приватному авто. Їхали через тоді вже окупований Мангуш, де, каже, пройшли принизливу процедуру «фільтрації».

Через всі російські блокпости музейний співробітник провіз жорсткий диск з комп'ютера, у якому зберігалася цінна інформація, зокрема – оцифровані експонати, макети виставок.

Виставка оцифрованих експонатів Маріупольського краєзнавчого музею, Дніпро, 2023 рік

«Окупантів не цікавив мій комп'ютер, він був розряджений, їх більше цікавили наші телефони. Речі десятки разів перетрушували, на кожному черговому блокпості. Якби побачили світлини – у нас доволі часто бували українські військові – то були б питання», – розказує історик.

Оцифрування експонатів, зі слів Олександра, тривало з 2020-го року для різних проектів зокрема, спільного з музеєм історії міста. Встигли зробити лише невелику кількість – світлини довоєнних часів, листівки 30-х, 50-60-их років ХХ століття, деякі цінні документи ХVІІІ століття тощо.

Виставка оцифрованих експонатів Маріупольського краєзнавчого музею, грецькі писанки

Усе це можна побачити на виставці, яка нині подорожує вільною територією України. Фінансово цей проєкт підтримав **Грецький культурний центр**, який діє в Одесі.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Інцидент із українською дівчинкою-біженкою у Чехії: які причини, як відреагували чеська влада та громада

Виставка оцифрованих експонатів Маріупольського краєзнавчого музею, грецькі вишивки

Експозицію вже показували в Одесі й Дніпрі, на черзі – міста заходу України.

“ Наш приклад – серед музеїв найбільш драматичний

Олександр Горе, керівник маріупольського музею

«Виставка – це крок у напрямку відродження музею. Побачити те, що було. Наш приклад – серед музеїв найбільш драматичний. Побачити, що ця війна дуже жорстока, що в окупантів немає ніяких застережень, що відновлювати в музеї культурну спадщину буде дуже складно. Але треба збирати по крихтах. Приклади з історії Західної Європи свідчать: після Другої світової війни відновлювали музеї зі згарищ. Музей, як птах Фенікс, має відродитися», – вірить маріуполець.

На відкритті виставки в Дніпрі

Кураторка з культури Центру підтримки переселенців «ЯМаріуполь» у Дніпрі **Людмила Остапенко** показує: на виставці представили стенди із цифровими копіями експонатів, що репрезентують грецьку культурну спадщину.

Тут можна побачити історію формування самого музею, деякі його експонати, зразки унікальних писанок та вишивок, притаманних грекам. Оригінали всі залишилися там і, на жаль, втрачені.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Два місяці в черзі, щоб податися на термінові документи: чому така ситуація склалася для українців у Празі

Людмила Остапенко

“ Сама назва –
«Зруйнована, але не
знищена!» – дуже
символічна

Людмила Остапенко, представниця
«ЯМаріуполь»

«Завдяки тому, що частина експонатів була оцифрована, зараз ми маємо можливість з ними ознайомитися і зберігати далі. Наша мета – показати нашу незламність. Сама назва – «Зруйнована, але не знищена!» – дуже символічна, адже попри те, окупанти намагаються зруйнувати культурну спадщину нашої країни, але вони її не можуть знищити», – каже Людмила.

Олександр Горе зараз мешкає в Одесі й збирає інформацію про сучасні події в Маріуполі. Вона знадобиться, переконаний він, коли музей будуть відроджувати зі згарища.

«Збираємо й експонати, й усні історії. Маріупольці розлетілися по різних країнах, континентах. І зараз – нова історія, історія Маріуполя як міста-переселенця. Моє сподівання: маріупольці набираються досвіду, і більша частина повернеться до міста, і зможуть його відбудувати, зробити більш яскравим, комфортним. Ініціатив буде багато. У багатьох дуже травматичний досвід. Але люди пройшли це і зрозуміли, що сил у них набагато більше, ніж вони думали», – переконаний чоловік.

Виставка оцифрованих експонатів Маріупольського краєзнавчого музею, Дніпро, 2023 рік

Маріуполець сподівається, що новий музей можна зробити більш сучасним, яскравішим, таким, який би став частиною громади.

Із 60-и співробітників Маріупольського краєзнавчого музею за кордон або на підконтрольну Україні територію наразі змогли виїхати менш як чверть. Ніхто з працівників музею не загинув, але є ті, хто пережив важкі поранення, втрату рідних і житла.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Мінкульт і НАЗК починають пошуки викрадених з України під час війни предметів мистецтва – Ткаченко